DR

DR Klub Klassisk

Tema

Januar 2015

Jean Sibelius

Svanen fra Tuonela - og andre tonedigte fra den finske mytologi

bibzoom AL DEN MUSIK DU ELSKER ... OG 10 MIO. ANDRE NUMRE

Månedens tema

Jean Sibelius: Svanen fra Tuonela, opus 22:3

Tekst og Redaktion:

Jens Laigaard

Sibelius: Svanen fra Tuonela

Af Jens Cornelius, DR

Ældgamle sagn og kvad var med til at skabe nationen Finland. Indtil 1917 eksisterede Finland ikke som selvstændig nation, selv om finnerne fandtes som folk. Men i finnernes sprog og kulturarv lå en national identitet og ventede på at blive samlet op.

Det skete i 1800-tallet og afgørende blev det, at sprogforskeren Elias Lönnrot indsamlede hundredvis af legender og sagn, som fra mund til mund havde overlevet blandt finnerne i Karelen. Versene sammenskrev han til en helhed af bibelske dimensioner, Kalevala, som danner en sammenhængende fortælling af finsk mytologi.

Den sammenskrevne Kalevala udkom første gang som bog i 1835, og eposet kom til at definere finnerne som folkeslag. Her var en national kilde, som hverken var russisk eller svensk. Finnerne var et eget folk med en oldgammel fortid, og Kalevala beviste det.

Den nationale bevægelse fik vind i sejlene, og kunstnere og intellektuelle tog fat i legenderne og brugte dem til at opbygge en ny finsk nationalkultur. Ironisk nok var mange af finnernes ledende nationsfædre af svensksproget slægt. Sibelius havde kun finsk som andetsprog og lærte det med besvær. I breve, dagbøger og samtale brugte han svensk.

Men politisk set var Sibelius afgjort finne, og i hans produktion dukker Finland som myte og fædreland op igen og igen. Ofte med idéer taget fra Kalevalas verden.

En af nøglefigurerne i Kalevala er den unge helt Lemminkäinen. Han er i centrum for Sibelius' Lemminkäinensuite, hvis anden sats er stykket Svanen fra Tuonela.

I Kalevala forløber historien sådan:

Lemminkäinen er en ung og dristig helt. Ingen kan modstå hans sange, og pigerne kan ikke modstå hans tilnærmelser. Lemminkäinen føler sig usårlig. Han kommer på en af sine farligste opgaver, da han drager til det mørke land Pohjola for at vinde datteren af en troldkvinde.

Troldkvinden sætter ham på tre prøver, og den sidste går ud på at dræbe den hellige svane, der svømmer i den sorte flod udenom dødsriget Tuonela.

bibzoom AL DEN MUSIK DU ELSKER ... OG 10 MIO. ANDRE NUMRE

Da Lemminkäinen kommer til floden, lægger han en pil på sin bue, men inden han når at skyde, bliver han selv dræbt af den gamle blinde hyrde Märkähattu. Derefter hugger Dødsrigets vogter hans krop i otte stykker og kaster dem i floden.

Alligevel ender det godt for Lemminkäinen - igen! Hans mor fisker kropsdelene op og samler dem ved hjælp af troldkunst. Lemminkäinen er atter parat til nye eventyr.

Sibelius arbejdede i årevis med at skrive sin Lemminkäinen-suite. De fire stykker varer næsten en time tilsammen og er nøgleværker fra Sibelius' produktion: Original, national og mystisk musik.

Stykkerne tager udgangspunkt i fire forskellige scener fra legenderne. Heraf skiller "Svanen fra Tuonela" sig ud ved at skildre et enkelt syn. Det er et af Sibelius' stærkeste stykker, formet med bittesmå midler. Den latente energi, der er undertrykt i stilheden, er voldsom. Orkestret er reduceret til det ganske tyste. Det melankolske, mørke engelskhorn præsenterer det uforglemmelige svanetema, der svares af en solocello, mens violinerne sitrer i baggrunden. Musikken tegner på genial vis en uvirkelig stemning: Kold og statisk, isnende smuk og højtidelig. Her hører de levende ikke hjemme, selv om synet af svanen i det sorte vand er nok så dragende.

I denne musik træder Sibelius frem som en shaman, der bedre end andre kan genfortælle de gamle sagn. Endnu før Finland fandtes som selvstændig stat, havde man erkendt, at han som national profet havde uvurderlig betydning.

Måske så Sibelius også i Lemminkäinen sit selvportræt: En vildbasse, der i sine unge dage sprang fra kvinde til kvinde og ikke veg tilbage for de mest dumdristige handlinger.

På enhver måde var det passende, at Svanen fra Tuonela blev spillet ved Sibelius' begravelse i 1957.

Links

Læs mere om Kalevala

Lemminkäinen vækkes til live ved Tuonela – det berømte maleri af Akseli Gallen-Kallela

Den gennemgående solo i Svanen fra Tuonela er en af de største og flotteste opgaver, der findes for engelskhorn i de klassiske orkesterværker. Andre berømte engelskhorn-eksempler er den langsomme sats fra Dvoraks Symfoni nr. 9 og den langsomme sats af Ravels Klaverkoncert i G-dur.

Læs mere om engelskhornet – den dybe obo – her:

Musikvidenskab.dk

Engelsk wikipedia

bibzoom AL DEN MUSIK DU ELSKER ... OG 10 MIO. ANDRE NUMRE

Fakta

Jean Sibelius
(egentlig Johan Julius Christian Sibelius)
Finsk komponist (1865-1957)
Først og fremmest kendt for sin orkestermusik: syv symfonier og en række tonedigte

Lemminkäinen-suite, opus 22
- Lemminkäinen og jomfruerne på Saari, opus 22:1
- Lemminkäinen i Tuonela, opus 22:2
- Svanen fra Tuonela, opus 22:3
- Lemminkäinen vender tilbage, opus 22:4

(*Variationer i satsrækkefølgen kan forekomme)*

Svanen fra Tuonela, opus 22:3
Komponeret 1893-95 som en del af Legender, opus 22. Førsteopført 1896. På plade og til koncerter spilles Svanen fra Tuonela ofte alene, uden de tre andre stykker i suiten.

Periode/ Stilart
Nationalromantik, senromantik

bibzoom **AL DEN MUSIK DU ELSKER** ... OG 10 MIO. ANDRE NUMRE

Overblik og uddybende læsning

Om komponisten

Engelsk Wikipedia
Større biografisk artikel

Classical Net
Overskuelig biografisk artikel

Sibelius.fi
Fyldig biografi på svensk eller engelsk.

Sibeliusmuseum
Biografi på engelsk. Inddelt i korte tidsrum med mange illustrationer.

Nordström, Sixten
Store klassiske komponister. Gyldendal, 1998. 256 sider, ill.
(78.9)
FAUSTNR.: 22331655
Heri side 224-238: Jean Sibelius.

Rasmussen, Karl Aage
Musik i det tyvende århundrede : en fortælling. Gyldendal, 2011. 367 sider, ill.
(78.914)
FAUSTNR.: 28*724810*
Heri side 65-68: Sibelius.

Rasmussen, Karl Aage
Musik i virkeligheden : essays om musik og mennesker. Gyldendal, 2008. 241 sider.
(78.9)
FAUSTNR.: 27413935
Heri side 115-121: Det lange farvel—Jean Sibelius.

Links og litteraturhenvisninger
Links & litteratur er udvalgt specielt til brug i bibliotekernes lytteklubber.
Listen er ikke udtømmende - der findes andet, som man selv kan opsøge, hvis man vil.

Om værket

Arkivmusic.com
Kort beskrivelse samt oversigt over 93 indspilninger af værket (i nogle tilfælde med anmeldelse).

Engelsk Wikipedia

Sibelius.fi
Gennemgang af de fire stykker i opus 22.

What Sibelius achieved under the spell of the "Kalevala"
Glimende, kort artikel med fokus på Lemminkäinen-suiten.

Hansen, Aage
Læs og lyt : musikorientering for skolens ældste klasser. Bd. 4 : Nordisk musik. Gjellerup, 1972. 160 sider, ill.
(78.9)
FAUSTNR.: 01270478
Heri side 139-151: Jean Sibelius (m. 2 sider om Tuonelas svane).

Lønsted, Valdemar
Musikalske fortællinger. Gyldendal, 2000. 269 sider, ill. + 1 cd
(78.9)
FAUSTNR.: 22975579
Heri side 145-163: Legenderne om Lemminkäinen.

Ringbom, Nils-Eric
Sibelius. Nyt Nordisk Forlag, 1959. 163 sider.
(99.4)
FAUSTNR.: 07666136
Heri side 32-52: Inspiration fra Kalevala.

Om perioden / stilarten

Gads musikhistorie
Red. Søren Sørensen og Bo Marschner. Gad, 2007. 612 sider, ill.
(78.9)
Heri side 407-413: Nationalromantik og eksotisme, samt side 420-442: "Moderne" og "senromantisk" musik.

Stanley, John
Musikkens mestre. Gyldendal, 1996. 264 sider, ill.
(78.9)
Heri side 163-171: Den romantiske arv : Det sene 19. og det tidlige 20. århundrede.

Inspiration

Andre værker med inspiration i Kalevala:
Sibelius, Jean
CD: Music & art inspired by Kalevala.
(Ondine)
FAUSTNR.: 25369416

Hør fx også
Kullervo-symfoni, opus 7 - Pohjolas datter, opus 49 - Luonnotar, opus 70 - Tapiola, opus 112

Ainola
Flot hjemmeside om familien Sibelius' hjem i Järvenpää.

Jean Sibelius
written and directed by Christopher Nupen. Allegro Films, 2006. 1 dvd-video (ca. 2 t. 31 min.).
(99.4)
FAUSTNR.: 27620841
Indhold: The early years ; Maturity & silence.

Kalevala
På dansk ved Hilkka & Bent Søndergaard. Museum Tusculanum, 1994. 275 sider, ill. Forkortet udgave.
FAUSTNR.: 20624957
Heri side 79-91 om Lemminkäinens død og genopstandelse ved Tuonifloden.

bibzoom AL DEN MUSIK DU ELSKER ... OG 10 MIO. ANDRE NUMRE